

2023. január

A szabadságvesztés büntetés alternatíváihoz való egyenlő esélyű hozzáférés előmozdítása

Kézikönyv a büntető igazságszolgáltatás szakemberei számára

A szabadságvesztés büntetés alternatíváihoz való egyenlő esélyű hozzáférés előmozdítása:

Kézikönyv a büntető igazságszolgáltatás szakemberei számára

Ezt a kézikönyvet a Penal Reform International (PRI) a Magyar Helsinki Bizottsággal (HHC) és a Coimbrai Egyetem Jogi Karával (UC) közösen dolgozta ki a PRI Alt Eur: A szabadságvesztés büntetés alternatíváihoz való egyenlő esélyű hozzáférés előmozdítása Európában című projekt keretében, amelyet az Európai Unió „Justice Programme – Jogérvényesülés és alapvető jogok” programja finanszírozott. Szeretnénk köszönetet mondani Rob Allennek a projekthez és e kézikönyv kidolgozásához való hozzájárulásáért.

Ez a kiadvány részben vagy egészben szabadon átnézhető, kivonatható, sokszorosítható és lefordítható, de nem kerülhet kereskedelmi célú felhasználásra. A kiadvány szövegének bármilyen módosítását a PRI-nak jóvá kell hagynia. Felhasználáskor megfelelően hivatkozni kell a PRI-t és ezt a kiadványt.

A kézikönyv az Európai Unió Igazságszolgáltatási programjának anyagi támogatásával jött létre.

Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a szerzők viselik, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Európai Unió álláspontját tükrözi.

Penal Reform International

The Hague Humanity Hub
Fluwelen Burgwal 58
2511 CJ Den Haag
Netherlands

Email: info@penalreform.org
Phone: +44 (0) 203 559 6752
Twitter: [@PenalReformInt](https://twitter.com/PenalReformInt)
Facebook: [@penalreforminternational](https://www.facebook.com/penalreforminternational)

www.penalreform.org

Először kiadva 2023 januárjában.

A projektben a szakmai képzési eseményeken részt vevők számára közreadtuk a kézikönyv egy korábbi változatát „Kézikönyv a büntető igazságszolgáltatás szakemberei számára: a szabadságvesztés büntetés alternatíváihoz való egyenlő esélyű hozzáférés előmozdítása Európában” címmel.

© Penal Reform International 2023
Fedlap: Marissa Grootes, Unsplash

Tartalom

Háttér	4
Az egyenlő bánásmód elve.....	4
A szabadságelvonással nem járó szankciók fontossága	6
A faji vagy etnikai kisebbségekkel szembeni megkülönböztetés elleni küzdelem	9
A faji vagy etnikai kisebbségek lakhatási problémáinak kezelése	12
A diszkriminatív attitűdök megváltoztatása.....	13
Bizalomépítés a büntető igazságszolgáltatásban	14
Kreatívabb hozzáállás a szabadságvesztéssel nem járó szankciókhoz.....	17
A jogi reformok vizsgálata.....	19
A mentális problémákkal küzdő emberekkel szembeni diszkrimináció elleni küzdelem	21
Nemzetközi sztenderdek	22
Partnerségek az állami egészségügyi intézményekkel	23
Problémamegoldó bíróságok	25

A szabadságvesztés büntetés alternatíváihoz való egyenlő esélyű hozzáférés előmozdítása

Ez a kézikönyv a büntető igazságszolgáltatásban dolgozó, a szabadságelvonással nem járó szankciók végrehajtásában részt vevő szakemberek számára nyújt segítséget. A cél olyan megoldások megtalálása, amelyek biztosítják a közösségi szankciók alkalmazásának hatékonyságát, azt, hogy ne különböztessék meg hátrányosan a kisebbségi, marginalizált csoportokat, illetve a büntető igazságszolgáltatási rendszerben egyedülállóan kiszolgáltatott helyzetben lévőket, akik különösen sérülékeny helyzetben vannak valamilyen személyes vagy a háttérükből adódó jellemzőik, körülményeik miatt. A kézikönyv alapját *A szabadságvesztés büntetés alternatíváihoz való egyenlő esélyű hozzáférés előmozdítása Európában* című projekt keretében megvalósult munka képezi.¹

A projektet a Penal Reform International (PRI) a portugáliai Coimbrai Egyetemmel és a Magyar Helsinki Bizottsággal partnerségben valósítja meg. A kézikönyv különösen a projekt keretében Magyarországon és Portugáliában végzett kutatásokra, a Coimbrai Egyetemen 2022 májusában, valamint a Budapesten 2022 novemberében tartott képzési konferenciára és workshopra támaszkodik. A kézikönyvet a két szakmai eseményen elhangzott előadásokkal és forrásokkal együtt kell olvasni.²

Háttér

Az egyenlő bánásmód elve

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya világosan kimondja, hogy:

*A törvény előtt minden személy egyenlő és minden megkülönböztetés nélkül joga van egyenlő törvényes védelemre. Erre tekintettel a törvénynek minden megkülönböztetést tiltania kell és minden személy számára egyenlő és hatékony védelmet kell biztosítania bármilyen megkülönböztetés ellen, mint amilyen például a faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy más helyzet alapján történő megkülönböztetés.*³

---

¹ A projektet (PRI Alt Eur, 101007466) az Európai Unió igazságügyi programja támogatja. A 2021. januárjától 2023. márciusáig tartó projekt nemzeti és Európa-szerte végzett összehasonlító kutatásokat és különféle szakmai kapacitásfejlesztési tevékenységeket foglal magában, amelyek célja a szabadságvesztés nélküli szankciók hangsúlyosabb, diszkriminációmentes alkalmazása a két fókuszországban – Magyarországon és Portugáliában – valamint egész Európában. További információkért látogasson el a projekt nemzetközi weboldalára a www.prialteur.pt/index.php/home címen és a projekt magyarországi oldalára a <https://helsinki.hu/pri-alt-eur-21-23/> oldalon.

² A képzés összes forrása online elérhető a www.prialteur.pt/index.php/home/activities/training és a <https://helsinki.hu/pri-alt-eur-21-23/> címen.

³ ENSZ, Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 26. cikk. Elérhető a www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights címen.

Ez a kötelezettség általában véve a büntető igazságszolgáltatási rendszer működésére és különösen a büntetés kiszabására vonatkozik. Ami a szabadságvesztés alternatíváit illeti, az Európa Tanács közösségi szankciókról és intézkedésekről szóló szabályai is megerősítik, hogy:

„A közösségi szankciók és intézkedések kiszabása és végrehajtása során nem lehet megkülönböztetést alkalmazni faj, bőrszín, etnikai származás, nemzetiség, nem, kor, fogyatékoság, szexuális irányultság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, gazdasági, társadalmi vagy egyéb helyzet, valamint fizikai vagy mentális állapot alapján.”⁴

A PRI Alt Eur projekt keretében Portugáliában és Magyarországon végzett munka eredményeként a PRI és partnerszervezetei úgy döntöttek, hogy a kézikönyvnek két fő csoportra kell összpontosítania, amelyekről köztudott, hogy az igazságszolgáltatási rendszerben diszkriminációval szembesülnek. Ezek a faji és etnikai kisebbségekhez tartozó személyek és a mentális zavarral küzdő személyek.

A faji és etnikai kisebbségeket illetően a PRI 2022-ben arra a megállapításra jutott, hogy:

„azokban az országokban, ahol az adatok rendelkezésre állnak (...), a büntető igazságszolgáltatási rendszerekben tapasztalható rendszerszintű rasszizmusra vonatkozó bizonyítékok száma elsöprő, azzal, hogy a kisebbségi és őslakos közösségekből származó személyek a börtönpopuláció akár 50%-át is kitekzik – és a felülreprezentáltság aránya számos országban egyre nő. Sok esetben ez a közösségek túlzott rendőri ellenőrzésével, büntetőeljárás alá vonásával és kriminalizálásával függ össze.”⁵

A Fair Trials egy másik, nemrégiben készült tanulmánya szerint

„az Európa-szerte gyűjtött adatok azt mutatják, hogy az etnikai csoportok felülreprezentáltak a börtönökben a népességben jelenlevő számarányukhoz képest. További kutatások azt mutatják, hogy ezek az egyenlőtlenségek nem tulajdoníthatók a fokozott bűnözésnek vagy más tényezőknek: az egyenlőtlenségek a strukturális rasszizmus következményei.”⁶

Ami a mentális zavarokat illeti, az Európa Tanács (ET) megbízásából nemrégiben végzett felmérés nagymértékű szórást talált a mentális zavarok előfordulási gyakoriságára vonatkozó becslésekben: a börtönökben a 0-80%-os tartományban (medián=18%), a pártfogó felügyelet alatt állók körében pedig 2-90%-os tartományban fordulnak elő (medián 15%)⁷ mentális zavarokkal küzdők. A mentális egészség romlásához vezethet a börtönbüntetés, melynek során magasabb az öngyilkosság és az önkárosítás aránya, mint a [börtönön kívüli] közösség körében.⁸ Ugyanakkor az új vagy meglévő mentális egészségügyi problémák azonosítása és kezelése a közösségi szankciók végrehajtásának ellenőrzése részeként kihívások elé állíthatja a pártfogó felügyeleket, és partnerséget igényel más szervezetekkel, különösen a közegészségügyi ágazattal.

---

⁴ Az Európa Tanács a közösségen belül alkalmazott szankciókra és intézkedésekre vonatkozó európai szabályokról szóló CM/Rec (2017) 3. sz. ajánlása, 6. szabály. Elérhető:

www.coe.int/en/web/prison/conventions-recommendations

⁵ PRI, *Global Prison Trends 2022*, p. 21. Elérhető: www.penalreform.org/global-prison-trends-2022/

⁶ Fair Trials, *Disparities and Discrimination in the European Union's Criminal Legal Systems*, January 2021, p.10. Elérhető: www.fairtrials.org/app/uploads/2021/11/Disparities-and-Discrimination-in-the-European-Unions-Criminal-Legal-Systems.pdf

⁷ CoE, *Prisons and probation: a Council of Europe White Paper regarding persons with mental health disorders*, PC-CP (2021) 8 Rev 6. Elérhető: <https://rm.coe.int/pc-cp-2021-8-rev-6-white-paper-regarding-persons-with%20with-mental-health-di/1680a69439>

⁸ Lásd: Fazel S. et al, *Suicide in prisons: an international study of prevalence and contributory factors*, *Lancet Psychiatry*, 2017/4: pp. 946–52. Elérhető: [www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366\(17\)30430-3/fulltext](http://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366(17)30430-3/fulltext)

Mielőtt ismertetnénk, hogy mit lehet tenni az e két csoportot érő hátrányos megkülönböztetés csökkentése érdekében, a kézikönyv a szabadságvesztéssel nem járó büntetések fontosságával foglalkozik általánosságba

A szabadságelvonással nem járó szankciók fontossága

A nemzetközi normák hangsúlyozzák annak fontosságát, hogy az országok dolgozzák ki a szabadságelvonással nem járó szankciók széles skáláját annak érdekében, hogy a szabadságvesztés csak végső eszköz legyen.

Portugália tekintetében az ENSZ Kínzás Elleni Bizottsága a börtönbüntetés alternatíváinak továbbfejlesztését prioritásként határozta meg, és 2019-ben megjegyezte, hogy az országnak törekednie kell a büntetés-végrehajtási intézetek és más fogvatartási létesítmények túlzúsúfoltságának megszüntetésére, többek között a szabadságelvonással nem járó szankciók alkalmazásával.⁹ A börtönbüntetés alternatívái nemcsak a börtönrendszer tehermentesítését szolgálják. Széles körben elismert, hogy „a szabadságelvonással nem járó szankciók hatékony alkalmazását minden releváns esetben a bűnisméltés visszaszorítása szempontjából előnyösnek kell tekinteni, ideértve annak lehetővé tételét, hogy a bűnelkövetők fenntartsák kapcsolataikat és kapcsolódásaikat a közösségükkel.”¹⁰

A nemzeti jogszabályokon, valamint az uniós jogszabályokon és iránymutatásokon – például a vonatkozó kerethatározatokon és a *Szabadságelvonással nem járó szankciókról szóló tanácsi következtetéseken*¹¹ – kívül az európai országoknak figyelembe kell venniük az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) és az Európa Tanács nemzetközi normáit is a szabadságelvonással nem járó szankciók rendszerének kialakítása során.

A legfontosabb ENSZ standardok a következők:

- a szabadságelvonással nem járó szankciókra vonatkozó minimumszabályok (a Tokiói Szabályok),¹² és
- a női fogvatartottakkal való bánásmódról és a női elkövetőkre vonatkozó, szabadságelvonással nem járó szankciókra vonatkozó szabályok (a Bangkoki Szabályok).¹³

A legfontosabb Európa Tanács standardjai a következők:

- a közösségi szankciókról és intézkedésekről szóló európai szabályok,¹⁴ valamint

---

⁹ UN Committee against Torture, Concluding observations on the seventh periodic report of Portugal, 18 December 2019, para 22. Elérhető: www.ohchr.org/en/documents/concluding-observations/catcptco7-committee-against-torture-concluding-observations

¹⁰ UNODC, *Report of the Expert Group Meeting on reducing reoffending* E/CN.15/2022/CRP.4, 29 April 2022. Elérhető:

www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_31/CRP/E_CN15_2022_CRP4_e_V220_2541.pdf

¹¹ Council of the European Union, *Council conclusions on alternative measures to detention: the use of non-custodial sanctions and measures in the field of criminal justice* (2019/C 422/06), 16 December 2019. Elérhető: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ%3AC%3A2019%3A422%3ATOC&uri=uriserv%3AOJ.C_.2019.422.01.0009.01.ENG

¹² Elérhető a www.penalreform.org/issues/alternatives-to-imprisonment/international-standards/ címen.

¹³ A szabályok és a kapcsolódó útmutató anyagok a www.penalreform.org/issues/women/bangkok-rules/ címen érhetők el.

¹⁴ Elérhető a www.coe.int/en/web/prison/conventions-recommendations

- az Európa Tanács pártfogó felügyeletre vonatkozó szabályai.¹⁵

Az Európa Tanács emellett ajánlást készített a helyreállító igazságszolgáltatásról,¹⁶ iránymutatásokat a közösségi szankciók és intézkedések végrehajtásáról,¹⁷ továbbá ajánlásokat a büntető igazságszolgáltatásban részt vevő személyek egyes csoportjairól, köztük a külföldi fogvatartottakról,¹⁸ valamint iránymutatásokat a börtönök és a pártfogó felügyelet számára a radikalizálódással és az erőszakos szélsőséggel kapcsolatban.¹⁹ A legfrissebb nemzetközi dokumentum az Európa Tanács Büntetőjogi Együttműködési Tanácsa (Council for Penological Co-operation, PC-CP) által készített Fehér Könyv a börtönökben és a pártfogó felügyelet alatt álló mentális zavarokkal küzdő személyekre nézve.²⁰

Ezek a standardok fontos normatív keretet biztosítanak a szabadságvesztés alternatíváinak megteremtéséhez és végrehajtásához. Lényeges szem előtt tartani, hogy a büntető igazságszolgáltatási rendszerben az egyének a szolgáltatásokhoz való hozzáférés terén többféle, egymást átfedő hátrányos megkülönböztetéssel és akadállyal szembesülhetnek. Ezért különösen fontos, hogy – az Európai Pártfogó Felügyeletről Szóló Szabályok szavaival élve –,

„A pártfogó felügyelői szolgálatoknak teljeskörűen figyelembe kell venniük az elkövetők egyéni jellemzőit, körülményeit és szükségleteit annak biztosítása érdekében, hogy minden egyes ügyben igazságosan és méltányosan járjanak el.”²¹

Ajánlás

1. A bírák és a pártfogó felügyelők dolgozzanak ki egy olyan közös tervet, amelynek célja a bűnisméltés elkerülése és jóvátétel nyújtása a közösségnek, figyelembe véve a törvényekkel konfliktusba kerülők személyes, illetve a háttérükből adódó jellegzetességeit, például a faji vagy etnikai hovatartozást és a mentális egészségügyi szükségleteket.
2. Az igazságszolgáltatási rendszer szakmai szereplői tájékozódjanak a büntető igazságszolgáltatási rendszerben részt vevő embereket érintő kihívásokról, sebezhetőségükről és szükségleteikről: a hatékonyabb és humánusabb intervenciók kialakítása érdekében rendszeresen konzultáljanak a kisebbségi, marginalizált, vagy más módon sérülékeny emberekkel dolgozó, vagy őket képviselő civil szervezetekkel.
3. A bíróságok, az ügyészségek, a rendőrség, a büntetés-végrehajtási és pártfogó felügyeletet ellátó szervek, valamint a büntető igazságszolgáltatási folyamatban részt vevő egyéb intézmények alkalmazzanak többszereplős megközelítést („multi-agency approach”) a

¹⁵ Elérhető a www.coe.int/en/web/prison/conventions-recommendations

¹⁶ CoE, *Recommendation concerning restorative justice in criminal matters*, CM/Rec (2018)8. Elérhető: www.coe.int/en/web/prison/conventions-recommendations

¹⁷ Geiran V. and Durnescu I., *Implementing Community Sanctions and Measures*, December 2019. Elérhető: <https://rm.coe.int/implementing-community-sanctions-and-measures/1680995098>

¹⁸ CoE, *Recommendation of the Committee of Ministers to member States concerning foreign prisoners*, CM/Rec(2012)12. Elérhető: www.coe.int/en/web/prison/conventions-recommendations

¹⁹ CoE, *Guidelines for prison and probation services regarding radicalisation and violent extremism*, March 2016. Elérhető: www.coe.int/en/web/prison/conventions-recommendations

²⁰ A Fehér Könyv legfrissebb változata itt elérhető: www.coe.int/en/web/prison/council-for-penological-co-operation

²¹ CoE, *Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules*, Basic Principle 4. Elérhető: www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/CoE-probation-rules-recommendation.pdf

meglévő szolgáltatások – beleértve a karitatív és civil szervezetek által nyújtottakat is – és a büntető igazságszolgáltatás eszközrendszerének összehangolása érdekében, a közösségi szankciók hatékony és egyenlő esélyű hozzáférést biztosító alkalmazásának támogatása céljából.

Mit tehetünk?

- Hozzanak létre régiókon átívelő platformokat a pártfogó felügyelők számára, hogy megosszák egymással a kihívásokat, erőforrásokat, megközelítéseket, valamint a tapasztalataikat.
- Évente egyszer vagy kétszer szervezzenek szakmai találkozót bírák és a pártfogó felügyelők részvételével, hogy a korábbi képzési kezdeményezésekre építve²² megosszák egymással új ismereteiket és gyakorlati fejlesztéseiket.
- Azonosítsák és keressék fel az egyes kisebbségi vagy marginalizált csoportokkal foglalkozó és azokat támogató civil szervezeteket, és készítsenek egy adatbázist a rendelkezésre álló kapcsolatokról és szolgáltatásokról, amelyet a pártfogó felügyelők a felügyeletük alatt álló személyekkel való munka során használhatnak.
- Magyarországon például a következő, különböző sérülékeny társadalmi csoportok támogatásával foglalkozó civil szervezeteket érdemes felkeresni együttműködés céljából:

Nők

- Magyar Női Érdekvédelem Szövetség: <http://noierdek.hu/2/>
- PATENT Egyesület: <https://www.patent.org.hu/>

Mozgáskorlátozott emberek

- Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (MEOSZ): <http://www.meosz.hu/>

Gyermekek és fiatal felnőttek

- Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány: <https://hintalovon.hu/>

Hajléktalan emberek

- Utcajogász Egyesület: <https://www.utcajogasz.hu/>

Roma emberek

- Hátrányos Helyzetű Családok Országos Egyesülete: <https://hatranyos-helyzetu-csaladok-orzagos-egyesulete.webnode.hu/>

- További ötletek?

---

²² Beleértve a PRI Alt Eur projekt keretében Magyarországon és Portugáliában tartott kapacitásépítő rendezvényeket.

A faji vagy etnikai kisebbségekkel szembeni megkülönböztetés elleni küzdelem

Az egyenlő bánásmód elve nem jelenti azt, hogy mindenkivel egyformán kell bánni. Ahogy az Európa Tanács kimondta,

„a differenciálás célja – a hátrányos megkülönböztetéssel ellentétben – az, hogy csökkentsen mindenfajta méltánytalan hátrányt, vagy valamilyen javulást érjen el. Az emberek és körülményeik nem mind egyformák, és vannak olyan körülmények, amelyekben az embereket másoktól eltérő módon kell kezelni, annak érdekében, hogy konkrét egyéni problémákat kezelni lehessen, megkülönböztetett egyéni szükségleteket ki lehessen elégíteni, vagy a különleges helyzeteket figyelembe lehessen venni. Ily módon a szubsztanciális igazságosság mozdítható elő.”²³

Az Európa Tanács közösségi szankciókra és intézkedésekre vonatkozó szabályai továbbá előírják, hogy „figyelembe kell venni a gyanúsítottak és elkövetők sokféleségét és eltérő egyéni szükségleteit.”²⁴

A büntető igazságszolgáltatásban tapasztalható hátrányos megkülönböztetés kezelése több szintű fellépést igényel. Társadalmi szinten az első fontos lépés lehet annak nyomon követése, hogy a kisebbségek felülreprezentáltak-e. Egyes országokban, például az Egyesült Királyságban, a kormánynak statisztikai adatokat kell közzé tennie annak felmérése érdekében, hogy létezik-e bármilyen hátrányos megkülönböztetés a tekintetben, ahogyan a büntető igazságszolgáltatási rendszer az emberekkel faji hovatartozásuk alapján bánik.

Angliában és Walesben például egy 2017-es vizsgálat rendszerszintű egyenlőtlenségeket állapított meg abban, ahogyan a rendőrség, a bíróságok és a büntetés-végrehajtási intézetek bánnak a kisebbségekkel. Ez számos, ezek leküzdésére irányuló kezdeményezést hívott életre.²⁵

Ezt a munkát négy fő alapelv vezérli:

- A „magyarázat vagy reform” módszer középpontba állítása, amely arra irányul, hogy megértsük, az eltérő kimenetek valódi különbségeket vagy diszkriminációt tükröznek-e; ahol a diszkrimináció valószínűsíthető, ott lépéseket kell tenni annak kezelésére a jogszabályok, a szakpolitika vagy a gyakorlat megváltoztatásával;
- Együttműködés a közösségekkel, a tapasztalati szakértőkkel és szakértői szervezetekkel a problémák azonosítása és a megoldások megtalálása érdekében;
- Az egyenlőtlenségek kezelése a büntető igazságszolgáltatási rendszerben mindenki számára közös felelősség – a faji egyenlőségre való törekvés nem csak azok számára lehet kérdés, akiket ez közvetlenül érint; és
- az átláthatóság és az elszámoltathatóság iránti elkötelezettség.

Az Európa Tanács az egyéni ügyek tekintetében azt ajánlotta, hogy a börtönök és a pártfogó felügyelet munkatársait képezzék ki a diszkrimináció-ellenes gyakorlat tekintetében.

---

²³ CoE, Commentary on Recommendation CM/Rec (2017) on the European Rules on community sanctions and measures, P. 6. Elérhető:

<https://rm.coe.int/168070c09b#:~:text=This%20Rule%20states%20that%20implementation,with%20any%20in,ternationally%20guaranteed%20rights>

²⁴ 6. alapelv, lásd www.coe.int/en/web/prison/conventions-recommendations

²⁵ Lammy D, *The Lammy Review: An independent review into the treatment of, and outcomes for, Black, Asian and Minority Ethnic individuals in the Criminal Justice System*, September 2017. Elérhető: www.gov.uk/government/publications/lammy-review-final-report

Számos európai országban, köztük Portugáliában és Magyarországon azonban korlátozott, hogy a kormányok milyen mértékben gyűjthetnek adatokat az etnikai hovatartozásról.²⁶ Bár ezek a korlátozások a rasszista ideológiák kialakulásának megakadályozására irányuló törekvésekből erednek, az adatok hiánya megnehezíti a hátrányos megkülönböztetés jellegének és mértékének felmérését, valamint az ellene való küzdelemre irányuló, tényeken alapuló szakpolitika kialakítását.

A Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (a továbbiakban: ECRI) 1998 óta szorgalmazza az etnikai adatok koherens és átfogó módon történő gyűjtését.²⁷ Az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága aggodalmát fejezte ki amiatt is, hogy „negatív következményei vannak a faji vagy etnikai származás szerinti bontásban történő adatgyűjtés alkotmányos tilalmának a diszkrimináció elleni további küzdelem képességre nézve” Portugáliában.²⁸

Bár az adatgyűjtés segíthet a reformok előmozdításában, fontos, hogy „az ilyen információkkal nem szabad visszaélni [és] a kisebbségek további megőrzésére [használni], hanem sokkal inkább a bűnüldöző szervek tisztviselői általi sztereotipizálásának vagy a faji alapú profilalkotásának azonosítására és megszüntetésére kell felhasználni.”²⁹

Az ebbe az irányba való elmozdulás érdekében javasolták például, hogy a roma közösségek bevonásával „vizsgálják meg, hogyan lehet az ilyen adatokat konszenzuálisan, a közösségek tagjainak anonimitását és méltóságát tiszteletben tartva gyűjteni. A roma közösségeket abban is támogatni kell, hogy dokumentálják és bizonyítsák a rendészet és a büntető igazságszolgáltatás diszkriminatív hatását, például személyes beszámolók és kvalitatív adatok révén, hogy felelősségre vonhassák a tagállamokat az egyenlő bánásmód követelményével kapcsolatos mulasztásaikért.”³⁰ Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) kimondta, hogy a roma származású személyeket a közösségüket érintő viharos történelem és folyamatos kitelepítések miatt kifejezett hátrányok érik és különösen sérülékenyek, ezért különleges védelmet igénylő kisebbségi csoportot alkotnak.³¹

A hivatalos nyomon követés és statisztikai adatok hiánya ellenére az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága aggodalmát fejezte ki azon jelenségek miatt, amelyek szerint a roma emberek és az afrikai származásúak közösségei továbbra is hátrányos megkülönböztetésnek vannak kitéve Portugáliában, különösen az oktatás, a foglalkoztatás és a lakhatás területén. Különösen aggasztó jelenségként emelte ki az iskolai lemorzsolódás magas arányát és az alacsony foglalkoztatási rátát e közösségek körében, mivel ezek olyan tényezők, amelyek hozzájárulhatnak az aránytalan kiszolgáltatottsághoz és növelhetik a büntető igazságszolgáltatási rendszerbe való bekerülés kockázatát.

A portugáliai faji és etnikai kisebbségek esetében a (közösségi alapú) büntetések végrehajtásának legfőbb nehézségei a következők: a pártfogó felügyelő szolgálatok személyzete nem ismeri bizonyos kisebbségek kulturális sajátosságait, ami fontos tényező a kapcsolat kialakításában, valamint az etnikai

---

²⁶ Portugáliában például alkotmányos korlátai vannak az adatok több tényezőre vonatkozó gyűjtésének és bontásának, például vallásra vagy etnikai hovatartozásra tekintettel (35. cikk (3) bekezdés).

²⁷ Lásd például Farkas L, *Data Collection in the Field of Ethnicity*, 2017. Elérhető: ec.europa.eu/info/sites/default/files/data_collection_in_the_field_of_ethnicity.pdf

²⁸ UN Human Rights Committee, *Concluding observations on the fifth periodic report of Portugal*, 28 April 2020, para 12. Elérhető: www.digitallibrary.un.org/record/3861506?ln=en

²⁹ Fair Trials, *Justice Denied: Roma in the Criminal Justice System*, 2022, P. 41. Elérhető:

www.fairtrials.org/articles/publications/justice-denied-roma-in-the-criminal-justice-system/

³⁰ Fair Trials, *Uncovering anti-Roma discrimination in criminal justice systems in Europe*, December 2020, P. 44. Elérhető: <https://www.fairtrials.org/articles/publications/uncovering-anti-roma-discrimination-in-criminal-justice-systems-in-europe/>

³¹ EJEB, *D.H. and Others v. the Czech Republic*, application n° 57325/00, 13 November 2007, para 182, quoted in ECtHR Factsheet. Elérhető: www.echr.coe.int/documents/fs_roma_eng.pdf.

kisebbségi csoportok tagjai által tanúsított viselkedésmódok és hiedelmek kontextusba helyezésében. A pártfogó felügyeleti szolgálatoknak a bűnismétlés megelőzésére irányuló erőfeszítéseit akadályozhatják olyan esetek is, amikor a bűnözői magatartást olyan kulturális értékek vagy hiedelmek indokolják, amelyek összeegyeztethetetlenek a portugál joggal.³²

A Bizottság mindazonáltal üdvözölte „az e csoportok helyzetének javítását célzó különböző programokat és a bizonyos területeken elért eredményeket.” Ez azt mutatja, hogy az adatok hiánya nem feltétlenül akadályozza a kisebbségi csoportok helyzetének javítását célzó intézkedések meghozatalának.

Magyarországon a Magyar Helsinki Bizottság kutatása szerint a romákkal kapcsolatban nagyobb valószínűséggel alkalmaznak etnikai profilalkotást és kerülnek a büntető igazságszolgáltatási rendszerbe, mint a nem romák. Ráadásul a büntető igazságszolgáltatási rendszerben a romák többször kerülnek előzetes letartóztatásba, hosszabb büntetést kapnak, és szigorúbb bánásmódban részesülnek a börtönben, mint nem roma társaik.³³ Az ENSZ Egyetemes Időszakos Felülvizsgálat folyamatát végző munkacsoportja, amely minden tagállam emberi jogi helyzetét értékeli, azt az ajánlást fogalmazta meg Magyarország számára, hogy "tegyen hatékony intézkedéseket a faji megkülönböztetést tiltó hatályos jogi rendelkezések teljes körű és hatékony végrehajtása érdekében, megkönnyítve ezzel az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, és megfelelő jogorvoslatot biztosítva a faji megkülönböztetés valamennyi áldozata számára."³⁴

Ajánlások

1. A büntető igazságszolgáltatási szervek fektessenek nagyobb hangsúlyt arra, hogy a szakemberek figyelmét felhívják a diszkriminációval kapcsolatos kérdésekre.
2. Meg kellene találni a módot arra, hogy felmérjük a faji és etnikai kisebbségekhez tartozó személyeket a büntető bíróságok előtt érő kihívásokat, és intézkedéseket kell kidolgozni ezek kezelésére.

Mit tehetünk?

- A bírósági szakemberek és pártfogó felügyelők beszélhetnek a munkatársaikkal a diszkrimináció által érintett területekről és az ezek kezelése érdekében hozható intézkedésekről. Ha a bíróságok szakemberei és a pártfogó felügyelők rendszeresen találkoznak munkájuk összehangolása érdekében, akkor ezt a kérdést is érdemes a napirenden szerepeltetni. A vezetés alakítsa ki olyan munkakörnyezetet, amely ösztönzi a nyílt vitákat és a hátrányos megkülönböztetés elleni proaktív intézkedéseket.
- Vegyék fontolóra egy meghatározott időre szóló munkacsoport létrehozását a bíróságok és pártfogó felügyelői szolgálatok között, amely összegyűjti a kisebbségek megkülönböztetett bánásmódjára vonatkozó adatokat, fontolják meg a mérési módok módszereinek kibővítését, valamint egy cselekvési terv készítését az igazságszolgáltatás és a pártfogó felügyelet számára.

³² PRI, *The impact of the COVID-19 pandemic on the imposition and implementation of alternatives to prison and preparation of individuals for release in Portugal*, 2022. Elérhető: www.penalreform.org/resource/country-reports-covid-19-impact-non-custodial-measures/

³³ HHC, *Discrimination against Roma people in the Hungarian criminal justice system*, 2020. Elérhető: www.helsinki.hu/en/discrimination-against-roma-people-in-the-hungarian-criminal-justice-system-2020/

³⁴ Human Rights Council Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, 2021. december 21. Elérhető: <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/hu-index>.

→ További ötletek?

A faji vagy etnikai kisebbségek lakhatási problémáinak kezelése

A nem megfelelő lakhatás jelentős akadály lehet a szabadságelvonással nem járó szankciók alkalmazásának, és az etnikai kisebbségek bizonyítottan hátrányos helyzetben vannak a lakhatás tekintetében. A pártfogó felügyelettel járó ítéletek általában megkövetelik, hogy a személy állandó lakcímmel rendelkezzen, és sok esetben a hajléktalanság kevésbé súlyos bűncselekmények esetén is börtönbüntetéshez vezethet.³⁵

A megfelelő lakhatással, mint a megfelelő életszínvonalhoz való jog egyik összetevőjével, valamint az egyenlő-bánásmódhoz való joggal foglalkozó ENSZ különmegbízott e vonatkozásban egy tanulmányról számolt be, amely kimutatta, hogy Portugáliában „a roma közösségek lakhatási körülményei különösen nem voltak megfelelőek: a roma lakosság mintegy 31 százaléka élt sérülékeny helyzetben, nem megfelelő lakáskörülmények között, gyakran barakkokból, kunyhókból vagy sátrakból álló informálisan létező településeken, vagy a magánszektorban bérelt, elhagyott lakóegységekben.”³⁶

A Faji Megkülönböztetés Kiküszöbölésével Foglalkozó Bizottság hangsúlyozta aggodalmát amiatt, hogy az afrikaiak és az afrikai származásúak hosszú időre visszanyúló jelenléte és az ország fejlődéséhez való hozzájárulása ellenére még mindig rasszizmusnak vannak kitéve Portugáliában, úgy, hogy nincsenek kifejezetten az ő problémáikra irányuló programok, többek között a lakhatás tekintetében. A főként a korábbi portugál gyarmatokról, például Angolából, Cabo Verde-ről és Mozambikból származó afrikaiak a legszegényebbek és a megfelelő lakhatáshoz való hozzáférés tekintetében is a leghátrányosabb helyzetben vannak, így társadalmi-gazdasági helyzetük miatt további marginalizációval és kiszolgáltatottsággal szembesülhetnek.

Ajánlások

1. A pártfogó felügyelői szolgálat összpontosítson a roma és az afrikai származású emberek, valamint más faji és etnikai kisebbségek támogatására, hogy javítson lakhatási helyzetükön. Ez történhet egyéni esetmunka szintjén és a lakásszolgáltatókkal való partnerségek kialakításán keresztül.
2. Fontolják meg, hogy a szabadságelvonással nem járó szankciókban részesített személyek számára olyan változatos és rugalmas közösségi szolgálati helyeket alakítsanak ki, amelyek kézzelfogható javulást hoznak a lokális környezetben, ahol élnek.
3. A bíróságok nem tekinthetik automatikusan az informális telepeken élő vagy állandó lakcímmel nem rendelkező személyeket (tartozzanak akár etnikai kisebbségekhez vagy nem) alkalmatlannak a szabadságelvonással nem járó szankciókra.

³⁵ Lásd például <https://rm.coe.int/implementing-community-sanctions-and-measures/1680995098>

³⁶ UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context*, 28 February 2017, para 71. Elérhető: <https://digitallibrary.un.org/record/863269?ln=en>

Mit tehetünk?

- Szorosan működjenek együtt önkormányzatokkal, civil szervezetekkel és más szolgáltatókkal, amelyek szociális lakhatást és egyéb támogató szolgáltatásokat nyújtanak a rászorulóknak.
- A pártfogó felügyelői szolgálatok képviselői találkozhatnak a lakhatási szolgáltatókkal, hogy felülvizsgálják a lakhatási protokollokat, és szükség esetén cselekvési tervet dolgozzanak ki a megfelelő lakhatáshoz való hozzáférés javítása érdekében, és megvizsgálják a lokális környezet fejlesztéséhez való lehetséges hozzájárulást térítésmentes munkalehetőségek révén.
- További ötletek?

A diszkriminatív attitűdök megváltoztatása

Míg a hátrányos megkülönböztetés csökkentése egyértelműen a büntető igazságszolgáltatási rendszer konkrét változtatásait igényli, az etnikai kisebbségekkel szembeni szélesebb körű negatív attitűdökkel, köztük az úgynevezett "cigányellenességgel" is foglalkozni kell. Különös figyelmet kell fordítani a Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság által a tagállamokhoz intézett ajánlásokra.³⁷

A kutatások például Bulgáriában, Romániában és Magyarországon a védőügyvédek előítéletes hozzáállását állapították meg, akik nyíltan bevallották, hogy vonakodnak a roma vádlottak képviseletétől, attól tartva, hogy ez árt a személyes hírnevüknek, illetve az „ésszerűtlen” viselkedésre vagy elvárásokra vonatkozó percepciókra, a roma embereknek a történeteik megváltoztatására való állítólagos hajlamosságára, valamint alacsony oktatási és műveltségi szintjére vonatkozó vélekedésekre alapozva.³⁸

A nyílt diszkrimináció elleni küzdelem egyik módja a büntető igazságszolgáltatási intézmények rendszerszintű felügyeletére szolgáló eljárások létrehozása. A Fair Trials például azt javasolja, hogy „a közösség által vezetett elszámoltathatósági mechanizmusoknak legyen meg a lehetősége a hátrányos megkülönböztetés vagy visszaélés egyedi eseteinek felülvizsgálatára, és arra, hogy felelősségre vonják a rendőrséget, a bírakat és az ügyészeket az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáférés rendszerszintű akadályainak meglétéért. Az ilyen mechanizmusokat nem a rendőrségnek, hanem a közösségek saját szabályai szerint kell létrehozni és irányítani.”³⁹

---

³⁷ Az ECRI országfigyelő munkája keretében vizsgálja a rasszizmus és az intolerancia megnyilvánulásainak helyzetét az Európa Tanács tagállamaiban. Az ECRI megállapításait, valamint a feltárt problémák kezelésére vonatkozó ajánlásokat országjelentésekben teszi közzé, amelyeket az adott országba tett látogatást és a nemzeti hatóságokkal folytatott bizalmas párbeszédet követően készít el. Az ECRI országmegfigyelése valamennyi tagállammal azonos alapon foglalkozik. További részletek: www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/country-monitoring

³⁸ Fair Trials, Justice Denied Fair Trials, Justice Denied: Roma in the Criminal Justice System 2022, pp. 34-35. Elérhető a www.fairtrials.org/articles/publications/justice-denied-roma-in-the-criminal-justice-system/ címen.

³⁹ Fair Trials, *Uncovering anti Roma Discrimination*, 2021, p.46. Elérhető: www.fairtrials.org/articles/publications/uncovering-anti-roma-discrimination-in-criminal-justice-systems-in-europe/

Ugyanakkor a jogi szakmai testületeknek proaktív lépéseket kell tenniük a rasszizmus és a hátrányos megkülönböztetés szakmájukban való felszámolása érdekében, és támogatniuk kell az ügyvédek a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelemben.

Ajánlások

1. Az ENSZ-kézikönyv „Az egyenlőséghez és az egyenlő bánásmódhoz való jog az igazságszolgáltatásban” c. moduljának (lásd fentebb) egy olyan hazai képzési tematika alapjául kellene szolgálnia, amely része lehet a portugál és magyar jogi szakemberek képzési programjának.

Mit tehetünk?

→ Az igazságszolgáltatási rendszer szakemberei beszéljenek a munkatársaikkal arról, hogy a jelenleg számukra elérhető bevezető és továbbképző tanfolyamok foglalkoznak-e a hátrányos megkülönböztetés kérdéseivel. Továbbá határozzák meg a diszkriminációmentességgel és a méltányossággal kapcsolatos ismeretek és kapacitásépítési lehetőségek megerősítésének lehetőségeit, és ezeket osszák meg az érintett szakértőkkel. A büntető igazságszolgáltatási rendszerek vezetői lépjenek fel proaktívan annak érdekében, hogy a dolgozók számára ilyen jellegű képzést és közös tanulási lehetőségeket biztosítsanak.

→ Keressenek lehetőségeket arra, hogy együttműködjenek és tanuljanak a bizonyos sérülékeny vagy kisebbségi csoportokkal foglalkozó szolgáltatóktól és szervezetektől, és hívják meg az ilyen szervezetek képviselőit vagy tapasztalati szakértőket tapasztalataik, nézőpontjaik és tudásuk megosztása érdekében a büntető igazságszolgáltatási rendszer szereplőivel.

→ További ötletek?

Bizalomépítés a büntető igazságszolgáltatásban

Az ENSZ afrikai származású személyekkel foglalkozó szakértői munkacsoportja 2021-es portugáliai látogatása után arról számolt be, hogy az afrikai származású személyeket rendszerszintű rasszizmus éri az országban. A munkacsoport kiemelte „a faji indíttatású erőszakot és bántalmazást, a faji alapú profilalkotást, a hatalommal való visszaélést és a gyakori rendőri brutalitást az afrikai származású emberekkel szemben.”⁴⁰

A Közép-Európában végzett kutatások szerint „a romák által tapasztalt etnikai profilalkotás, igazoltatás és ruházat átvizsgálás, valamint a rendőrökkel való találkozások teljesen aláássák a rendészeti szervekbe vetett bizalmat.”⁴¹ A Magyar Helsinki Bizottság jelentése szerint nem ritka, hogy a rendőrök

---

United Nations Working Group of Experts on People of African Descent, Statement to the Media on the conclusion of its official visit to Portugal, 6 December 2021. Elérhető:

www.ohchr.org/en/statements/2021/12/statement-media-united-nations-working-group-experts-people-african-descent

⁴¹ Fair Trials and European Roma Rights Centre Justice Denied Roma in the Criminal Justice System 2022 p. 9. Elérhető: www.errc.org/reports--submissions/justice-denied-roma-in-the-criminal-justice-system

naponta többször is megjelennek a romák által lakott utcákban vagy szegregált területeken, és a kerékpáros vagy gyalogos közlekedéssel kapcsolatos apróbb szabálysértésekért bírságot szabnak ki.⁴²

A kisebbségi csoportokról elmondható, hogy sok országban relatíve kevésbé bíznak a büntető igazságszolgáltatás intézményeiben. Ez ahhoz vezethet, hogy vonakodnak a pártfogó felügyelettel való együttműködéstől a szabadságelvonással nem járó szankciók végrehajtása során. A politikákban, eljárásokban és a napi gyakorlatban a diszkriminációellenes gyakorlat kialakításának követelménye számos olyan intézkedés lehetőségét veti fel, amelyeket a pártfogó felügyelői szolgálatok fontolóra vehetnek az elkötelezettség növelése érdekében. Angliában és Walesben például az alábbiakat javasolták a pártfogó felügyeleti szervezeteknek:

- biztosítsák, hogy a személyzet összetétele tükrözi a helyi közösségek sokszínűségét;

Az *ENSZ emberi jogi kézikönyve a bírák, ügyészek és ügyvédek számára (UN Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers)* tartalmaz egy modult az egyenlőséghez és az egyenlő bánásmóddal való jogról az igazságszolgáltatásban.

A képzési céljai a következők:

- A résztvevők megismertetése a törvény előtti egyenlőség fogalmával és az egyenlő bánásmód elvével a nemzetközi emberi jogi jog értelmében;
- Annak bemutatása, hogy ezeket az elveket hogyan alkalmazzák a gyakorlatban országos és regionális szinten;
- Olyan csoportok azonosítása, amelyek különösen ki vannak téve a hátrányos megkülönböztetésnek, és
- annak ismertetése, hogy a bírának, ügyészeknek és ügyvédeknek milyen jogi lépéseket, intézkedéseket és/vagy cselekvéseket kell tenniük a törvény előtti egyenlőség és az egyenlő bánásmód elvének védelme érdekében.

Többek között a következő kérdésekkel foglalkozik:

- Hogyan definiálná a „hátrányos megkülönböztetés” és/vagy az „egyenlőtlen bánásmód” fogalmát?
- Hogyan védik a törvény előtti egyenlőséget és az egyenlő bánásmód elvét?
- Szembesült-e valaha diszkriminációs esettel a szakmai életében?
- Vannak-e különösen kiszolgáltatott csoportok? Ha igen, melyek ezek, és milyen módon vannak hátrányosan megkülönböztetve?
- Milyen intézkedéseket tehet jogi szakemberként annak érdekében, hogy megvédje mindenkinek a törvény előtti egyenlőséghez való jogát, és biztosítsa, hogy az egyének és csoportok ne legyenek hátrányos megkülönböztetésnek kitéve?

A kézikönyv a következő címen érhető el:

www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/training9Titleen.pdf

⁴² Kazarján A. and Kirs E., *Discrimination Against Roma People in The Hungarian Criminal Justice System*. Hungarian Helsinki Committee, Budapest, 2020 p. 17. Elérhető: www.helsinki.hu/wp-content/uploads/Discrimination_against_Roma_people_in_the_Hungarian_criminal_justice_system.pdf

- konzultáljanak a faji és etnikai kisebbségi ügyfelekkel a szolgáltatásokról, és biztosítsanak lehetőségeket a korábbi faji és etnikai kisebbségi ügyfelek számára, hogy önkéntes mentorként vagy fizetett munkakörben tevékenykedjenek;
- működjenek együtt kisebb helyi közösségi szervezetekkel, hogy kulturálisan megalapozott tudással bíró szolgáltatásokat nyújtsanak.⁴³

Romániában és Bulgáriában a Norvég Alapból finanszírozott programok értékelése szerint „a romákat célzó projektek Bulgáriában és Romániában inkább a »kifejezett, de nem kizárólagos megközelítést« alkalmazták, amely a romákra összpontosít, anélkül, hogy kizárna más kiszolgáltatott és hátrányos helyzetű csoportokat.”⁴⁴ Ezt a megközelítést az EU romák integrációjáról szóló 10 közös alapelv ösztönzi.⁴⁵

Ajánlások

1. A bíróságok és a pártfogó felügyelői szolgálatok, valamint a büntető igazságszolgáltatási egészében a dolgozói állománynak legyen sokszínűnek, és amennyire csak lehet, tükrözze azt a népeiséget, amellyel foglalkozik (pl. nem, faj, etnikai hovatartozás, kultúra/vallás, szexuális irányultság vonatkozásában).
2. A büntető igazságszolgáltatási rendszer szereplői – ideértve a bíróságokat és a pártfogó felügyelőket is – tegyenek határozott erőfeszítéseket a munkájukkal és a rendelkezésre álló szabadságelvonással nem járó szankciók hatékonyságával és értékével kapcsolatos tudatosság, valamint az azokba vetett bizalom növelése érdekében a nyilvánosság körében.
3. Amikor csak lehetséges, a saját tapasztalatokkal rendelkező embereket és az őket képviselő és/vagy támogató szervezeteket vonják be a szabadságelvonással nem járó büntetések és intézkedések méltányosságának és hatékony végrehajtásának fejlesztéséről szóló szakmai vitákba.

Mit tehetünk?

- Határozzanak meg egyértelmű célokat a sokszínűség és az egyes csoportok reprezentációjának növelésére a büntető igazságszolgáltatási rendszerben dolgozók körében – ideértve a bíróságokat és a pártfogó felügyelői szolgálatokat, valamint a vezető beosztású/vezetői szintű dolgozókat is. Dolgozzanak aktívan a kitűzött célokért.
- Beszéljenek a büntető igazságszolgáltatási rendszeren kívüli ismerőseikkel arról, hogy mit gondolnak róla. Bízhatnak benne? Fontolják meg, hogy a bíróságoknak és a pártfogó felügyelői szolgálatoknak szükségük van-e új vagy továbbfejlesztett kommunikációs stratégiára, ami kifejezetten a kisebbségi csoportokra fókuszál.

⁴³ HM Inspectorate of Probation, Race equality in probation: the experiences of black, Asian and minority ethnic probation service users and staff, March 2021. Elérhető: www.justiceinspectorates.gov.uk/hmiprobation/wp-content/uploads/sites/5/2021/03/Race-Equality-in-Probation-thematic-inspection-report-v1.0.pdf

⁴⁴ INBAS, *Rapid Assessment of Correctional Services Programmes under the Norway Grants 2009-14*, 2020, p. 37. Elérhető: eeagrants.org/sites/default/files/resources/Rapid%20Assessment_Correctional%20Services%202009-2014.pdf.

⁴⁵ European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, *The 10 common basic principles on Roma inclusion*, vademecum Publications Office, 2010. Elérhető: op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7573706d-e7c4-4ece-ae59-2b361246a7b0/language-en.

→ További ötletek?

Kreatívabb hozzáállás a szabadságvesztéssel nem járó szankciókhoz

A Tokiói szabályok kimondják, hogy „az illetékes hatóság bevonhatja a közösséget és a szociális támogatási rendszereket a szabadságvesztéssel nem járó szankciók végrehajtásába.”⁴⁶ Ez különösen fontos lehet a kisebbségi közösségekhez tartozó emberekkel való munka diszkriminációmentes megközelítésének kialakításában. Portugáliában jelenleg korlátozott az együttműködés a pártfogó felügyelet és a civil társadalom között, bár egy nagy civil szervezet, az O Companheiros fontos munkát végez a hajléktalanságban élő fogvatartottakkal.⁴⁷ Felismerték, hogy hiányoznak kifejezetten az alternatív szankciót töltő személyeknek támogatást nyújtó programok és civil szervezetek.⁴⁸ Felismerték a fokozott együttműködés szükségességét, és a kulcsfontosságú szereplők között már folynak a tárgyalások arról, hogy hogyan lehetne javítani az együttműködést, a közös munkát és elősegíteni az egymástól való tanulást.

A PRI A válsághelyzetekre előkészített szabadságelvonással nem járó szankciókról és intézkedésekről szóló tízpontos terve, amelyet a világjárvány okozta lezárások okán dolgozott ki, hangsúlyozta, hogy rugalmasan kell megközelíteni a szolgáltatásnyújtást és a kommunikációt, teljes mértékben kihasználva a technológia és az együttműködések adta lehetőségeket az alkalmazkodás elősegítése érdekében.⁴⁹

Ebben az összefüggésben érdemes megemlíteni néhány jogyakorlati példát, amelyek betekintést nyújtanak abba, hogy a rugalmasság miként támogathatja a szabadságelvonással nem járó intézkedések egyénre szabott, méltányos és hatékony végrehajtását.

Írországban 2016-ban vezették be az „integrált közérdekű munka” intézményét, amely mérlegelési jogkört biztosít a pártfogó felügyelőknek annak eldöntésében, hogy a felügyeletük alatt álló személyek a közérdekű munkaórák jelentős részét oktatási/rehabilitációs/képzési tevékenységek, valamint a közösség javát szolgáló, fizetetlen munka elvégzése révén teljesíthetik.

Romániában húsz mentort képeztek ki a roma közösségből, és partnerséget hoztak létre a pártfogó felügyelő szolgálat és a Nemzeti Roma Ügynökség között. A beszámolókból kiderült, hogy a roma közösségből származó mentorok alkalmazása azt eredményezte, hogy a roma személyek úgy érezték, „a büntetés-végrehajtási hatóságokkal való közvetlen kapcsolatuk során először bántak velük emberként.”⁵⁰ A Cseh Köztársaságban is alkalmaztak egy hasonló programot Roma Mentorálás néven

⁴⁶ United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules), 1990, Rule 13.4. Elérhető: www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/tokyorules.pdf.

⁴⁷ Lásd O Companheiro előadását a Coimbrai Egyetem 2022. májusi képzésén. Elérhető:

www.prialteur.pt/index.php/home/activities/training

⁴⁸ PRI and the University of Coimbra, *The impact of the COVID-19 pandemic on the imposition and implementation of alternatives to prison and preparation of individuals for release in Portugal*, 2022, p.20.

Elérhető: www.penalreform.org/resource/country-reports-covid-19-impact-non-custodial-measures/.

⁴⁹ PRI, *Crisis-ready noncustodial sanctions and measures: Lessons from the COVID-19 pandemic*, January 2022.

Elérhető: www.penalreform.org/resource/10-point-plan-crisis-ready-non-custodial-sanctions/.

⁵⁰ INBAS, *Rapid Assessment of Correctional Services Programmes under the Norway Grants, 2009-14, 2020*, p.

39. Elérhető: www.eeagrants.org/sites/default/files/resources/Rapid%20Assessment_Correctional%20Services%202009-2014.pdf.

a Pártfogó Felügyelői és Mediációs Szolgálat és a Rubikon Centrum nevű nem kormányzati szervezet (a továbbiakban: NGO) közötti partnerség keretében.⁵¹

Romániában egy helyi NGO szintén megkönnyítette a fogvatartottak reintegrációját azzal, hogy segítette nekik munkát találni az építőiparban. Tekintettel a fogvatartottak alacsony iskolai végzettségére, a Munkaügyi Minisztérium megváltoztatott néhány, a képzések igazolásához kapcsolódó szabályozást, és alacsonyabb iskolai végzettségi szintet is elfogadott (8 osztály helyett 4 osztályt). Ez pozitív és gyakorlatias intézkedésnek bizonyult, amely az alacsonyabb iskolai végzettségű elítéltek, köztük a romák számára is előnyös lehet.⁵²

Angliában és Walesben a pártfogó felügyelői szolgálatoknak azt tanácsolják, hogy javítsák az etnikai kisebbséghez tartozó személyekre vonatkozó értékelések és a pártfogó felügyelői vélemények minőségét, és tegyék közzé a pártfogó felügyelet alatt eltöltött időszak eredményeire, a szabályszegésekre és a próbára bocsátás megszüntetésére vonatkozó adatokat, hogy feltárják az esetleges eltérő bánásmódot a különböző faji vagy etnikai csoportok tekintetében.

Ajánlás

1. A bíróságok és a pártfogó felügyelői szolgálatok dolgozzanak ki kreatív módszereket a szabadságelvonással nem járó szankciók kiszabására és végrehajtására, amelyek lehetőséget biztosítanak a büntetésüket töltő személyek egyéni szükségleteinek kielégítésére, és rugalmasságot biztosítanak a beavatkozások bizonyos csoportokra való testre szabásához.

Mit tehetünk?

→ Beszéljenek az igazságszolgáltatási rendszeren belüli munkatársaikkal a kudarcok tanulságairól, például, ha egy pártfogó felügyelet alatt álló személy nem tartja be a szabályokat, szervezzenek szakértői megbeszélést, hogy kiderüljön, lehetne-e még valamit tenni a szabályok betartásának megfelelőbb elősegítése és a büntetés kitöltésének sikeressége érdekében.

→ Vegyenek részt olyan eseményeken és tanulmányozzanak olyan anyagokat – és valamennyi dolgozó szintjére teremtse meg a lehetőséget, hogy ezeken részt vehessenek –, amelyek betekintést és tanulságok levonásának lehetőségét nyújtják más régiók, országok és a büntető igazságszolgáltatás különböző szakértői csoportjainak tapasztalataiból. Vitassák meg mindezt a csapatukkal.

→ További ötletek?

---

⁵¹ <https://www.rubikoncentrum.cz/en/>

⁵² Ibid.

A jogi reformok vizsgálata

A diszkrimináció csökkentésének hatékony módja lehetne a társadalmi kárt nem okozó cselekmények dekriminalizálása, valamint a csekély súlyú bűncselekmények börtönbüntetéssel történő büntethetőségének korlátozása, még akkor is, ha azokat folytatólagosan követik el. Amennyiben a büntetőjogi szankciók megfelelőek vagy szükségesek, a bírságot szabályoknak és gyakorlatnak figyelembe kell vennie az egyéni körülményeket, és azok számára, akik nem tudnak fizetni, lehetővé kell tenni az alternatív, szabadságelvonással nem járó szankciókat. A bíróságoknak és a pártfogó felügyelői szolgálatoknak biztosítani kell a lehetőséget arra, hogy az ilyen esetekben a pénzbírságot közérdekű munkára változtathassák át.

Kutatások szerint a hatékony jogi segítséghez való hozzáférés hiánya a roma vádlottak esetében a büntető igazságszolgáltatásban való hátrányos helyzet egyik fő okának bizonyult, rámutatva a mindenki számára elérhető képviselőhez való jog fontosságára.⁵³

Erős érvek szólnak annak a biztosítása mellett is, hogy a közösségi szankciók be nem tartása ne eredményezzen automatikusan szabadságvesztést. A közösségi felügyelet feltételeinek tartós és szándékos be nem tartása esetén szabadságvesztés büntetés kiszabására lehet szükség. Ugyanakkor a kötelezettségzegések kezelésére egyénre szabott megközelítésre van szükség, és meg kell fontolni a feltételek felülvizsgálatát és kiigazítását a különböző sérülékenységek figyelembevételével céljából. Ha a pártfogó felügyelők számára elegendő mérlegelési jogkört biztosítunk a próbára bocsátási feltételek megsértésének személyre szabott kezelésére, az elősegítheti, hogy az intézkedések hatékonyak legyenek, azzal, hogy az egyének jogait és szükségleteit tiszteletben tartják a nemzetközi iránymutatással összhangban. Az alternatív, szabadságelvonással nem járó szankciók biztosítása a próbára bocsátási feltételek megszegésére adott válaszként segíthet abban is, hogy a börtön a legvégső eszköz maradjon, és elősegítheti az arányosabb büntetés kiszabást a büntetőjogi eljárások minden szakaszában.

A rugalmas megközelítés különösen fontos az olyan válsághelyzetekben, mint a közelmúltban lezajlott COVID-19 járvány. Néhány példát a PRI *A válsághelyzetekre előkészített szabadságelvonással nem járó szankciókról és intézkedésekről szóló tízpontos terve* tartalmaz.⁵⁴

Ajánlások

1. A bíróságok és a pártfogó felügyelői szolgálatok lehetőség szerint kezdeményezzék és aktívan támogassák a csekély súlyú bűncselekmények, például a szegénységhez, státuszhoz (hajléktalanság, szexuális irányultság) vagy aktivizmushoz kapcsolódó magatartások dekriminalizálására irányuló erőfeszítéseket. Amennyiben az ilyen magatartások büntetőjogi következményekkel járnak, a bíróságoknak és az igazságszolgáltatási rendszer más szereplőinek mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy a börtön helyett a szabadságvesztéssel nem járó szankciókat alkalmazzák.
2. A jogszabályok tegyék lehetővé, hogy a bíróságok és a pártfogó felügyelői szolgálatok dolgozói kellő mérlegelési jogkörrel rendelkezzenek az egyéni igények és körülmények

⁵³ Fair Trials and European Roma Rights Centre, *Justice Denied: Roma in the Criminal Justice System*, 2022, p.

44. Elérhető: <http://www.errc.org/reports--submissions/justice-denied-roma-in-the-criminal-justice-system>.

⁵⁴ PRI, *Crisis-ready noncustodial sanctions and measures: Lessons from the COVID-19 pandemic*, January 2022.

Elérhető: www.penalreform.org/resource/10-point-plan-crisis-ready-non-custodial-sanctions/.

figyelembevétele érdekében. Ez magában foglalja azt is, hogy a bíróságok számára lehetővé kell tenni, hogy adott esetben véget vessenek kiszabott büntetéseknek.

Mit tehetünk?

- Írjanak listát azokról a témákról, amelyekben jogszabálmódosításra lehet szükség, osszák meg ezeket a munkatársaikkal, és szükség szerint juttassák el releváns szervekhez: a törvényhozásba, az Igazságügyi Minisztériumba stb.
- A büntető igazságszolgáltatás különböző szereplőinek, köztük a pártfogó felügyelőknek is, aktívabban részt kellene venniük a szakpolitikai és jogi reformkezdeményezésekben.
- További ötletek?

A mentális problémákkal küzdő emberekkel szembeni diszkrimináció elleni küzdelem

A mentális zavar és a bűnelkövetés közötti kapcsolat összetett. A mentális zavarban szenvedő emberek nagyobb valószínűséggel válnak erőszakos bűncselekmények áldozatává, mint elkövetőjévé.⁵⁵ Ugyanakkor kutatások azt mutatják, hogy a legtöbb országban a büntető igazságszolgáltatási rendszerben érintettek körében a mentális zavarok aránya magasabb, mint az átlagnépességben. A kutatások következetesen azt mutatják, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben lévő emberek körében magas a mentális zavarok aránya, és egyes országokban több súlyos mentális zavarban szenvedő ember van börtönökben, mint pszichiátriai kórházakban.⁵⁶

A PRI a nemek közötti egyenlőségre érzékeny gyakorlati útmutatót dolgozott ki a büntető igazságszolgáltatásban dolgozó szakemberek számára a felügyeletük alatt álló személyek mentális egészségügyi szükségleteinek megértésével és megfelelő kezelésével kapcsolatban.⁵⁷ Az AWARE-projekt keretében szemlézték az igazságszolgáltatási rendszer szereplői számára a mentális egészséggel kapcsolatos tudatosságnöveléssel és képzéssel kapcsolatos szakpolitikai és gyakorlati ajánlásokat.⁵⁸ Miközben ezek a források a börtönökre összpontosítanak, fontos tanulságokkal szolgálnak a büntető igazságszolgáltatás többi szereplője számára is, akik munkájuk során a mentális egészséggel kapcsolatos kérdésekkel foglalkoznak és találkoznak. Az Európai Pártfogás Szövetsége (CEP) szintén folyamatosan gyűjti a mentális egészséggel és a pártfogással kapcsolatos kutatási eredményeket, bevált gyakorlatokat és eseményeket tartalmazó információkat és forrásokat online tudásbázisában.⁵⁹

Az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága azt ajánlotta Portugáliának, hogy a börtönökben a mentális zavarokkal küzdő emberek esetében alkalmazzák gyakrabban a szabadságvesztés alternatíváit.⁶⁰ Hasonlóképpen Magyarországon a mentális egészségügyi szükségletekkel rendelkező személyeket a büntetőjogi szankciókkal összefüggésben különösen kiszolgáltatott csoportként azonosították.

Az ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogaival Foglalkozó Bizottsága (CRPD) aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben és a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényben a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény terminológiáját nem megfelelően fordították le magyarra, és olyan derogáló kifejezéseket használtak, mint például „kóros elmeállapot.”⁶¹ A Bizottság jelentése arról is beszámolt, hogy „az igazságszolgáltatási rendszer szakemberei, a szakpolitikusok és a jogalkotók, a tanárok, az egészségügyi, egészségügyi és szociális

⁵⁵ Ghiasi et al, *Psychiatric Illness And Criminality*, 2022. Elérhető: www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK537064/

⁵⁶ Fazel S. et al, *Mental health of prisoners: prevalence, adverse outcomes, and interventions*, *Lancet Psychiatry*, Vol 3 Issue9, pp.871-881, September 1, 2016. Elérhető: [www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366\(16\)30142-0/fulltext](http://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366(16)30142-0/fulltext)

⁵⁷ Lásd például: PRI, *Mental health in prison: A short guide for prison staff*, 2018, and *Women in prison: mental health and well-being – A guide for prison staff*, 2020. Elérhető: www.penalreform.org/resource/mental-health-in-prison-a-short-guide-for/

⁵⁸ AWARE, *Handbook: Developing mental health awareness and training in the correctional justice system – an overview of policy & practice recommendations*. Elérhető: www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2021/03/AWARE_policy_and_practice_recommendations_handbook_final.pdf.

⁵⁹ Lásd még: www.cep-probation.org/knowledgebases/mental-health/

⁶⁰ UN Human Rights Committee, *Concluding observations on the fifth periodic report of Portugal*, 28 April 2020, p. 6. Elérhető: digitalibrary.un.org/record/3861506?ln=en.

⁶¹ UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) *Concluding observations on the combined second and third periodic reports of Hungary*, 2022. május 20. Elérhető: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/HUN/CO/2-3&Lang=En

dolgozók, valamint a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó valamennyi más szakember ismeretei hiányosak az egyezményben elismert jogok tekintetében.”⁶² A Bizottság azt ajánlotta, hogy Magyarország – a fogyatékossgal élő személyeket képviselő vagy általuk vezetett szervezetek szoros bevonásával – biztosítson kapacitásfejlesztő programokat a fogyatékossgal élő személyek jogairól a bírói és igazságügyi ágazat szakemberei, a szakpolitikusok és törvényhozók, a tanárok, az egészségügyi, egészségügyi és szociális dolgozók, valamint a velük dolgozó minden más szakember számára.⁶³

A mentális problémák sok, de nem minden esetben járnak együtt a kábítószerrel való visszaéléssel, és egy sor egyéb problémához vezethetnek: alacsony jövedelemhez, munkanélküliséghez, bizonytalan vagy nem megfelelő lakhatáshoz, a családi támogatás hiányához és társadalmi megbélyegzéshez. A mentális problémákkal küzdő emberek nehezen tartják be a találkozókat a támogatást és felügyeletet nyújtó intézményekkel, köztük a pártfogó felügyelettel. Ezért fontos, hogy a mentális problémákkal küzdő személyeket támogató személyzet érzékeny legyen a gyakran magasabb kockázatokra és az összetettebb támogatási igényekre, valamint megfelelően képzett legyen arra, hogy – akár megfelelő szervhez való továbbirányítással – reagálni tudjon a szükségleteikre és a sérülékenységeikre.

Nemzetközi sztenderdek

Az ENSZ tokiói szabályai előírják, hogy

*a különböző kategóriájú bűnelkövetők számára specializált kezelést kell kidolgozni szükségleteik hatékonyabb kielégítése érdekében, és a kezelést olyan szakembereknek kell végezniük, akik megfelelő képzéssel és gyakorlati tapasztalattal rendelkeznek.*⁶⁴

Az Európa Tanács hasonlóképpen ajánlja, hogy a pártfogók képzése során fordítsanak külön figyelmet többek között a mentális egészséget érintő munkára,⁶⁵ a Tanács által frissen kiadott mentális zavarokkal küzdő elkövetők kezeléséről szóló Fehér Könyve a következő ajánlásokat is tartalmazza:⁶⁶

- A pártfogó felügyelő szerepének tisztázása a mentális egészségügyi zavarok felismerésében és értékelésében, valamint a beavatkozások biztosításában és/vagy a mentális egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés elősegítésében;
- Adatgyűjtéssel a pártfogói szolgálaton belül, különös tekintettel a pártfogoltak öngyilkosságára vonatkozóan;
- A mentális egészségügyi zavarok ellátásának folyamatosságának biztosítása a börtönből a pártfogásba történő átmenet során;
- A szolgáltatást igénybe vevők bevonása a felügyelet kialakításába és végrehajtásába;
- Képzés biztosítása és szakértői hálózatok létrehozása a támogatás és a felügyelet minőségének javítása érdekében.

---

⁶² Uo.

⁶³ Uo.

⁶⁴ 13.1 és 13.2. számú szabályok.

⁶⁵ CoE, *Guidelines regarding recruitment, selection, education, training and professional development of prison and probation staff*, 2019, para 7.2 9(b). Elérhető: www.coe.int/en/web/prison/conventions-recommendations

⁶⁶ CoE, *Prisons and probation: a Council of Europe White Paper on the management of offenders with mental health disorders*, January 2022. Elérhető: rm.coe.int/pc-cp-2021-8-rev-4-white-paper-january-2022/1680a5726a

Ajánlás

1. A pártfogó felügyeletnek vizsgálja meg, hogy jelenlegi szakpolitikája és gyakorlata mennyire áll összhangban a nemzetközi sztenderdekkel és mennyire tükrözi az Európa Tanács Fehér Könyvében szereplő javaslatokat, és szükség esetén kiigazító intézkedéseket kell hoznia.

Mit tehetünk?

- A különböző régiókban és szerepkörökben dolgozó pártfogók működjenek együtt a mentális egészségügyi ellátást nyújtókkal annak érdekében, hogy azonosítsák a szabadságelvonással nem járó szankciót teljesítő személyek számára nyújtott mentális egészségügyi ellátásban mutatkozó hiányosságokat, és aktívan törekedjenek azok megoldására.
- Állítsanak fel átlátható átirányítási útvonalakat a már meglévő mentális egészségügyi szolgáltatásokhoz a közösségi szolgáltatókkal való partnerkapcsolatok megerősítésén keresztül, és tisztázzák a pártfogó felügyelet szerepét a mentális szükségletek azonosításában és kezelésében.
- Határozzanak meg konkrét lépéseket és cselekvési terveket a szükséges reformokra vonatkozóan, hogy biztosítsák a nemzetközi iránymutatásokban – többek között az Európa Tanács által létrehozott Fehér Könyvben – megfogalmazott elvekkel és ajánlásokkal való összhangot. Ezek a lépések magukban foglalhatják a kapacitásépítést, a személyzet és a pártfogó felügyelet alatt álló személyek célzott képzésén keresztül, valamint szükség esetén új vagy jobb partnerségek kialakítását a közszolgáltatások más szereplőivel.
- További ötletek?

Partnerségek az állami egészségügyi intézményekkel

A büntető igazságszolgáltatási rendszerrel kapcsolatba kerülő személyek átfogó mentális egészségügyi támogatásának biztosítása érdekében sokféle nemzetközi megközelítés van érvényben, amelyek mind a bíróságok, mind a pártfogó felügyeleti szervek gyakorlatát érintik. Ezek középpontjában a büntető igazságszolgáltatás és egészségügyi szervek közötti szoros partnerségi együttműködés áll, hatékony protokollokkal a beutalásra, értékelésre, információcserére és kezelésre vonatkozóan. Számos ország dolgozott ki elterelési programokat, amelyek keretében a rendőrség, az ügyészek vagy a bíróságok a mentális problémákkal küzdő gyanúsítottakat vagy vádlottakat a büntető igazságszolgáltatási rendszerből kiemelik, hogy ők a szükséges kezelésben részesülhessenek a közösségükben.

A PRI Alt Eur projekt (lásd az 1. lábjegyzetet) részeként kísérleti program folyik a pártfogó felügyelet szolgálatok és a mentálhigiénés ellátás közötti jobb együttműködés feltárására Portugáliában.⁶⁷ A

---

⁶⁷ Több információért lásd: www.prialteur.pt/index.php/home/activities/pilot-project

projekt értékelése fontos tanulságokkal fog szolgálni arról, hogy miként lehet elősegíteni a szabadságelvonással nem járó szankciók hatékonyságát e csoport számára.

Magyarországon miközben a szabadságvesztés-büntetések száma növekszik, a jóvátételi munka és a közérdekű munka alkalmazásának mértéke csökkent az elmúlt évtizedben. A PRI Alt Eur projekt során bevont büntető igazságügyi szakemberek szerint ez részben a végrehajtási nehézségekkel magyarázható, amelyek bizalmatlanságot keltenek ezekkel az intézményekkel szemben, így a bírák számára kisebb arányban alkalmazzák a jóvátételi munka vagy a közérdekű munka büntetéseket. Ennek egyik oka, hogy a foglalkoztathatósági szakvélemény az ítélethozatal után gyakran állapít meg az elítélt „egészségi állapotában olyan tartós változást, amely a közérdekű munka végrehajthatóságát nem teszi lehetővé,” ami a magyar büntetés-végrehajtási kódex (Bv. tv.) 289. §-a szerint a közérdekű munka végrehajthatóságát megszünteti. A közérdekű munka elvégzésére nem alkalmas elítéltek esetében gyakran szerephez jutnak a mentális egészségügyi szükségleteik, az egészségügyi szolgáltatókkal és a speciális támogató szervezetekkel való partnerségek lehetőséget teremthetnek arra, hogy a mentális egészségi és szociális támogatásra szoruló személyek számára elérhetőek és sikeresek maradjanak e büntetés-kiszabási intézkedések.

Ajánlás

1. A pártfogó felügyeletnek erősítse meg a kapcsolatokat az állami egészségügyi rendszer(ek)kel, és alakítson ki partnerségeket a mentálhigiénés szolgáltatásokat nyújtókkal annak biztosítása érdekében, hogy a szabadságelvonással nem járó szankciókat kiszabó vagy közösségi büntetések hatálya alatt álló személyek hozzáférjenek a szükséges szolgáltatásokhoz és támogatáshoz. A PRI Alt Eur folyamatban lévő kísérleti projektje során levont tanulságokat és kidolgozott protokollokat felül kell vizsgálni és – adott esetben – szélesebb körben (különösen Portugáliában) alkalmazni kell.
2. A büntető igazságszolgáltatás valamennyi szereplője alkalmazza a többszereplős megközelítést („multi-agency approach”), erős partnerségeket építsen az igazságszolgáltatási rendszer egészében, valamint külső szervezetekkel és szolgáltatókkal, hogy támogassa a szabadságelvonással nem járó szankciók humánus és hatékony végrehajtását, amikor a mentális egészségi problémákkal küzdő emberek a büntető igazságszolgáltatás látókörébe kerülnek.

Mit tehetünk?

- Más közszolgáltatást nyújtó szervek és az állami egészségügyi intézmények megkeresése, együttműködés velük a tudatosság növelése és az egymás munkájával kapcsolatos ismeretek megosztása érdekében.
- Olyan kísérleti projektek és egyéb kezdeményezések felkutatása és nyomon követése, amelyek célja a büntető igazságszolgáltatási rendszerekben részt vevő személyek mentális egészségügyi ellátásának javítása partnerségek révén – Magyarországon, Portugáliában (beleértve a folyamatban lévő PRI Alt Eur kísérleti projektet) és máshol –, a felmerülő tanulságok megosztása és megvitatása, valamint azok alkalmazhatósága az adott regionális vagy nemzeti kontextusban a pártfogó felügyelő szolgálatokon belüli és azon kívüli munkatársaikkal.

→ További ötletek?

Problémamegoldó bíróságok

A problémamegoldó bíróságokat azért hoztak létre különböző joghatóságokban, hogy a bírának központosított szerepet biztosítsanak a bűnelkövetőkre kiszabott közösségi szankciók felügyeletében.⁶⁸ A bíróságok célja, hogy ösztönözzék a mentális egészség, a kábítószerrel való visszaélés vagy más szükségletek kezelésére irányuló beavatkozások és programok betartását. Anglia és Wales egyes joghatóságaiban a szabadságelvonással nem járó szankciók részét képezhetik a Közösségi Szankciós Kezelési Követelmények (Community Sentence Treatment Requirements).⁶⁹ Ezek olyan bírósági végzések, amelyek célja, hogy javítsák a mentális egészségi problémák és a kábítószerrel való visszaélés kezeléséhez való hozzáférést a közösségben.

Az Egyesült Államokban a problémamegoldó bíróságok egy ellentmondásosabb változata a HOPE Próbaidőprogram, amely bár az elrettentésre összpontosít, és a hagyományos próbára bocsátási eljárásokhoz képest előrelépésként tervezték, a program Hawaiiin kívül, ahonnan a program elgondolása származik, nem tűnik jobbnak a hagyományos próbára bocsátásnál.⁷⁰

A problémamegoldó bíróságok vagy hasonló programmodellek bevezetésének mérlegelése során a joghatóságoknak értékelniük kell mind a program koncepcióját megalapozó bizonyítékokat, mind annak nemzetközi iránymutatásokkal és emberi jogi normákkal való összhangját.

Ajánlás

1. A bíróságoknak és a pártfogó felügyelő szolgálatoknak folyamatosan tájékozódniuk kell a máshol alkalmazott bevált gyakorlatokról és innovációkról, valamint folyamatosan meg kell vizsgálniuk azok helyi körülményekhez igazíthatóságát és alkalmazhatóságát.

Mit tehetünk?

- Vegyenek részt regionális és nemzetközi fórumokon, és keressenek innovatív gyakorlatokat, kutatásokat és nemzetközi iránymutatásokat a büntetékiszabással, valamint a büntetőjogi szankciókkal és intézkedésekkel kapcsolatban, amelyeket olyan szervezetek tesznek közzé, mint például:

Az Európa Tanács

www.coe.int/en/web/prison/home

⁶⁸ Centre for Justice Innovation, *Problem-solving courts: An evidence review*, 2015. Elérhető: www.justiceinnovation.org/sites/default/files/media/documents/2019-03/problem-solving-courts-an-evidence-review.pdf.

⁶⁹ Centre for Justice Innovation, *Delivering a Smarter Approach Community Sentence Treatment Requirements*, 2021. Elérhető: www.justiceinnovation.org/sites/default/files/media/document/2021/cstr.pdf.

⁷⁰ Több információért és a HOPE megközelítés értékeléséért lásd még: www.crimesolutions.ojp.gov/ratedprograms/49 és Lattimore, P. et al, *Evaluation of the Honest Opportunity Probation with Enforcement Demonstration Field Experiment*, June 2018. Elérhető: nij.ojp.gov/topics/articles/rigorous-multi-site-evaluation-finds-hope-probation-model-offers-no-advantage-over.

Az Európai Pártfogás Szövetsége (CEP)

www.cep-probation.org

Penal Reform International (PRI)

www.penalreform.org

A Büntetés-végrehajtási Szolgálatok Európai Szervezete (Europris)

www.europris.org

Az Egyesült Nemzetek Kábítószer- és Bűnügyi Hivatala (UNODC)

www.unodc.org

→ További ötletek?

A pártfogási gyakorlat javítása mentális problémákkal küzdő emberekkel kapcsolatban

Egyre inkább elismerik, hogy a mentális problémákkal küzdő személyek (valamint a kábítószer-fogyasztók)⁷¹ felügyelete során a szakembereknek nem egyszerűen kezelési technikák alkalmazásával kell foglalkozniuk, hanem a kiváltó okokkal és a felépülés ösztönzésével.⁷² Az általános egészségi állapot és jólét javításának, valamint az aktív részvétel és a társadalomhoz való pozitív hozzájárulás ösztönzésének fontosságát hangsúlyozva, a felépülés jelenik meg célként. Ez a pártfogó felügyelők munkájának középpontjába az ellenőrzés helyett a belső és külső erőforrások azonosítását és támogatását helyezi, amelyek lehetővé teszik a büntetés sikeres letöltését és ösztönzik a bűnözéstől való eltávolodást.

Ahhoz, hogy a büntető igazságszolgáltatási rendszerek – a rendőrségtől a bíróságokon át a börtönökig és a pártfogó felügyeleti szolgálatokig – hatékonyan tudják alkalmazni a szankciókat, és támogatni tudják a mentális zavarban szenvedő embereket a felépülésben és a bűnözéstől való eltávolodásban, kulcsfontosságú az együttműködés az igazságszolgáltatási lánc egészében, valamint az ellátókkal és a civil partnerekkel. Az együttműködésnek a tudásmegosztástól a közös képzésen át a szolgáltatásnyújtásban való partnerségekig kell terjednie, az egyes kontextusok és az ott élő emberek sajátos igényeihez igazodva.

---

⁷¹ A kábítószer-használatról és a kábítószer-politikával kapcsolatos bevált gyakorlatokról bővebben lásd a z International Drug Policy Consortium's *Drug Policy Guide*, 2016. Elérhető:

www.idpc.net/publications/2016/03/idpc-drug-policy-guide-3rd-edition

⁷² Best D, *A model for resettlement based on the principles of desistance and recovery*, 2019. Elérhető:

www.justiceinspectorates.gov.uk/hmiprobation/research/the-evidence-base-probation/models-and-principles/personal-recovery/